

ESTRATÈGIES DELS ESTATS UNITS PER A AMÈRICA LLATINA A LA DÈCADA DELS NORANTA

CICLE DE CONFERÈNCIES
A CÀRREC DE JAMES PETRAS
18-19 de març de 1992

SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ESTRATÈGIES DELS ESTATS UNITS PER A AMÈRICA LLATINA A LA DÈCADA DELS NORANTA

CICLE DE CONFERÈNCIES
A CÀRREC DE JAMES PETRAS
18-19 de març de 1992

BARCELONA
1992

INSTITUT CATALÀ DE BIBLIOGRAFIA. DADES CIP:

Petras, James F., 1937 —

Estratègies dels Estats Units per a Amèrica Llatina a la dècada dels noranta

ISBN: 84-7283-226-0

I. Societat Catalana de Sociologia II. Títol 1. Estats Units d'Amèrica — Relacions — Amèrica Llatina 2. Amèrica Llatina — Relacions — Estats Units d'Amèrica

327(73:8)

© 1992, Institut d'Estudis Catalans

Editat per la Societat Catalana de Sociologia
(filial de l'Institut d'Estudis Catalans)
Carrer del Carme, 47 - 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 1992
Tiratge: 2.000 exemplars

Compost i imprès a Altés, s.l.
Carrer de Caballero, 87 - 08029 Barcelona

ISBN: 84-7283-226-0
Dipòsit legal: B. 41645-1992

La Societat Catalana de Sociologia va tenir el goig de col·laborar en l'organització de les conferències que aquí us lliurem amb Món-3 (Universitaris pel Tercer Món) i el Col·legi de Doctors i Llicenciats en Polítiques i Sociologia. L'experiència ha estat extraordinàriament positiva, no solament per la bona entesa entre institucions tan diferents, sinó pels extraordinaris fruits que n'han sortit; el producte que teniu a les mans és una reflexió extraordinàriament interessant feta des de la perspectiva d'una competència professional indiscutible.

Per la nostra banda, hem d'agrair a l'Institut d'Estudis Catalans, entitat de la qual som una filial, que les trobades es poguessin realitzar en el marc de l'extraordinari edifici que ens acull.

Esperem poder dur a terme col·laboracions futures portades pel mateix esperit que ha sabut ajuntar la lectura crítica i reivindicativa del fenomen de què aquí es tracta i l'anàlisi científica d'aquesta realitat.

RAIMON BONAL
President de l'ACS

This One

WK9Z-8TF-C5SA

PRESENTACIÓ

James Petras, doctor en ciències polítiques per la Universitat de Califòrnia (Berkeley), és actualment professor de sociologia a la Universitat de l'estat de Nova York (Binghamton). Especialista en Amèrica Llatina, publica articles regularment a *Le Monde Diplomatique* (França), *Monthly Review* (Estats Units d'Amèrica), *New Left Review* (Regne Unit) i *Brecha* (Uruguai).

J. Petras ha estat membre del Tribunal Russel contra la repressió a Amèrica Llatina, junt amb escriptors tan reconeguts com G. García Márquez i J. Cortázar, i director del Centre d'Estudis Mediterranis d'Atenes, des del 1982 fins al 1985. Ha publicat una vintena de títols, entre els quals destaquen: *Clase, Estado y poder en el Tercer Mundo*, *Estado y clases en América Latina*, *US Hegemony under Siege* i *América Latina en el tiempo del cólera*.

Aprofitant l'estada a Espanya d'aquest gran coneixedor de la realitat dels països llatinoamericans, Món-3 (Universitaris pel Tercer Món), organització no governamental per al desenvolupament i entitat de caire universitari, ha volgut organitzar un seminari sobre les «Estratègies dels Estats Units per a Amèrica Llatina a la dècada dels noranta». El contingut d'aquest Seminari, que es desenvolupà els dies 18 i 19 de maig de 1992, es reproduïx en les pàgines que segueixen, editades per iniciativa de l'Institut d'Estudis Catalans.

Agraïm l'estimada col·laboració del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia i de la Societat Catalana de Sociologia en l'organització d'aquest Seminari i deixem oberta la porta a noves iniciatives conjuntes en el camp de la solidaritat i el desenvolupament.

PRÒLEG

El professor James Petras ha vingut a Barcelona a parlar d'un tema ben conegut per ell: «L'estratègia dels Estats Units envers Amèrica Llatina en el moment actual». Atès que les seves paraules queden recollides en aquesta publicació, no cal fer-ne una glossa específica. El que sí que em sembla convenient és de fer un esbós del marc general —mundial— on es desenvolupa aquesta estratègia.

Del començament de la Perestroika ençà sembla com si la història del món hagués fet un gir en rodó. Es viu una forta acceleració dels esdeveniments i hom té una clara consciència de final d'una època i de començament d'una de nova. Se sap molt bé quina època acaba, l'època de la guerra freda. Però no se sap amb certesa, produeix perplexitat, quina època estem a punt d'encetar. Així doncs, tractaré d'esbossar algunes reflexions sobre aquest nou període que comença amb la fi de l'URSS i del socialisme a Europa.

1. *Fi de la política de blocs.* L'esfondrament de la societat «socialista» a l'URSS ha representat a més de la fi d'una experiència de construcció del socialisme clarament fracassada, la fi de la política de blocs. Durant més de quatre dècades el món sencer es va arreglerar en un bloc o en l'altre. Fins i tot el «moviment de països no alineats» semblava estar alineat en un bloc o en l'altre segons les conjuntures. El comunisme ha fallat, però també ho ha fet l'anticomunisme. L'existència d'aquests blocs implicava un cert equilibri de forces polítiques i militars que, de fet, impedia la guerra a gran escala (la qual cosa accelerava, en sentit, oposat, la cursa d'armaments que donava lloc a la pau armada i a l'equilibri de la por característic dels darrers quaranta anys).

Amb la desaparició del bloc soviètic, el món s'ha quedat sense un dels seus dos contrapesos. D'una banda, hi ha els EUA, l'OTAN i la gran xarxa mundial de caràcter militar d'Occident, que roman intacta. De l'altra, un estrany garbuix de països que malden per repartir-se el botí de l'extinta URSS, que venen material militar altament sofisticat al millor licitador i que difícilment podran fer el paper de contrapès al poder nord-americà. A més, els diversos països sorgits de l'ex-URSS lluiten miseriosament entre ells per engrandir el potencial aliat nord-americà, i es pot pensar sense perill d'incurrir en un greu error d'apreciació que a hores d'ara els EUA ja disposen d'una bona plèiade de ferms aliats entre els antics «dimonis comunistes». (El cas més vergonyós en aquest sentit és el d'Albània, ferm introductor

dels interessos nord-americans a la zona ex-comunista i futura base militar ianqui a la zona, si les coses continuen tenint el carés d'avui.)

2. *Abast mundial de l'economia.* Aquesta dissolució del bloc socialista es produeix en un moment històric en el qual l'economia capitalista travessa un dels períodes de més gran acceleració en el seu procés de mundialització. El capitalisme s'internacionalitza com més va més. El capital, dut de la mà de les empreses multinacionals, anul·la les fronteres «nacionals» i té per camp d'acció i d'expansió el món sencer. És la lògica culminació del procés de concentració i centralització del capital, que ja no en té prou amb la dominació i el control de mercats «nacionals», sinó que necessita el món sencer a tall de camp d'operacions per a la seva rendibilitat. Les fronteres comencen a ser un obstacle i no pas una protecció per als diferents capitals «nacionals».

3. *Triomf del liberalisme.* Tanmateix, l'existència d'un mercat que disposa pràcticament d'una lliure mobilitat de capitals d'àmbit mundial no ha anat acompanyada amb la mateixa celeritat per les institucions i pels organismes internacionals.

El capital per a la seva expansió exigeix la lliure mobilitat dels «factors» i la seva mobilitat en particular. També existeix una certa llibertat de moviment de les mercaderies i un control rigorós de les classes populars per evitar conflictes de classe, enfrontaments i inestabilitat social. Els estats-nació asseguren aquest darrer aspecte, però posen dificultat als dos primers. D'aquí que hi hagi una contradicció no resolta encara entre uns interessos i els altres.

Els organismes internacionals com ara l'FMI, el Banc Mundial i d'altres s'esforcen per assegurar la lliure mobilitat de capitals i ho aconsegueixen. Per la seva banda, el GATT s'afanya per aconseguir el lliure moviment de mercaderies, posant com a única restricció el lliure moviment de mercaderies que pugui perjudicar Occident (tèxtils, agricultura, etc.) No existeix el lliure moviment de la força de treball. Ans al contrari, cada cop són més rigoroses les legislacions (lleis d'«estrangeria») que tracten d'evitar els transvasaments en massa de població.

Ara bé, els organismes encarregats de vehicular aquesta nova situació són els mateixos que van sorgir de la guerra freda. I com a tals, són fruit de la política de blocs i obeeixen a una inèrcia molt marcada pels estats-nació.

4. *Pervivència dels estats-nació.* Davant d'una economia accelerada d'abast mundial, hi ha uns ens, els estats-nació, que han reaccionat a la defensiva. Fins i tot els que han comprès més bé el procés, els europeus de la Comunitat, manifesten fortes resistències a la «pèrdua de sobirania» i a la «cessió de competències» a un hipotètic estat europeu.

El resultat és que es produeix una contradicció entre l'abast mundial de l'economia i la pervivència dels estats-nació. El problema que s'ha de resoldre està a saber si s'imposarà la dinàmica econòmica o la política. És a dir, si s'imposarà la tendència mundialitzadora que afavoreixi un nou ordre mundial regit d'una manera centralitzada, o la inèrcia estatal impedirà aquest procés i serà, per això, font de conflictes. S'ha de suposar que a llarg termini s'imposarà la primera solució. Però a curt i a mitjà termini s'imposarà la segona, la qual cosa vol dir que els estats-nació es mostraran molt gelosos de les seves prerrogatives i competències. Ens trobem, doncs, en

una etapa d'autoafirmació dels estats-nació que preludia la seva desaparició subsegüent, almenys en la seva forma actual.

5. *Contradiccions interimperialistes.* En aquesta situació, és ben probable que en el món, d'aquí al final del segle, s'originin fortes tensions entre estats que lluitaran entre ells per fer prevaler la seva hegemonia en el procés de mundialització del capital.

En aquesta lluita per l'hegemonia hi ha tres pols:

— Els Estats Units, que es presenten com a primera potència militar mundial, però que econòmicament estan en decadència, sotmesos a una dura competència econòmica amb els seus adversaris «estats».

— El Japó, país amb poc —gairebé nul— poder militar i diplomàtic, però que és primera potència capitalista quant a la solidesa i el dinamisme de la seva economia; és el principal competidor dels Estats Units en el procés d'expansió econòmica d'abast mundial i principal beneficiari de la introducció del capital japonès als Estats Units.

— Europa unida, amb Alemanya al capdavant, que es pot convertir, si aconsegueix vèncer la pruija estatalista-nacionalista dels seus socis, en la tercera potència en discòrdia amb una certa capacitat militar, inferior a la nord-americana, però que pot iniciar un procés autònom respecte d'això, tal com sembla que ho han entès alemanys i francesos (exèrcit europeu). Econòmicament, el capital europeu es troba en condicions de competir amb els capitals dels seus dos «adversaris».

6. *Competència o rivalitat.* La competència s'estableix entre els capitals, siguin de la «nacionalitat» que siguin. La rivalitat es planteja entre estats. Avui encara no ha pres forma la idea d'un govern mundial que anul·li la rivalitat i defensi la competència; es manté la rivalitat per damunt de la competència, i això passa en tots els àmbits: econòmic, ideològic i polític. Per això no s'ha pas de bandejar la possibilitat que la situació desemboqui en enfrontaments interestatals, que podrien ultrapassar els simples enfrontaments diplomàtics per arribar a ser fins i tot bèl·lics.

7. *I el Tercer Món?* La desaparició del bloc socialista obre la veda de la reconquesta del Tercer Món, incloent-hi l'espai de la desapareguda URSS. El sistema centre-perifèria perdurará i s'accentuarà. Però la novetat està en el fet que els tres blocs nous que es prefiguren lluitaran per eixamplar les seves àrees d'influència i es tornaran a trobar en l'arena mundial. Tanmateix, cal suposar que entre els tres blocs, un, els Estats Units, per la mateixa inèrcia de la guerra freda, continuarà fent el paper d'àrbitre mundial durant algun temps i la resta de països seguiran la seva política a tall de titelles (la Guerra del Golf és l'anunci d'aquesta actitud).

I una d'aquestes zones d'influència directa dels Estats Units és precisament Amèrica Llatina. De la seva estratègia per continuar controlant aquesta àmplia regió, ens en parlarà James Petras. Li cedeixo, doncs, la paraula.

JOSEP MARIA VIDAL VILLA

President de Món-3

Catedràtic d'Estructura Econòmica Mundial

Universitat de Barcelona

TEXT DE LES CONFERÈNCIES PRONUNCIADES PEL SENYOR JAMES PETRAS ELS DIES 18 I 19 DE MAIG DE 1992

Sembla molt oportú de tenir un centre d'estudis del Tercer Món aquí, un dels més coneguts fora d'Espanya pels seus treballs sobre qüestions d'imperialisme i de subdesenvolupament en el Tercer Món. No he dubtat gens a l'hora d'acceptar la invitació per intercanviar opinions amb tots els que estan vinculats d'una manera o una altra a aquest projecte. El tema d'avui tracta de l'estratègia dels Estats Units envers Amèrica Llatina. I quan parlem d'*estratègia* s'ha de parlar abans de què és l'imperialisme.

Quan parlem d'*imperialisme* comentem un error si pensem que tot plegat es pot reduir al flux de capitals financers, a les inversions de les multinacionals i al paper de mediador en les entrades i sortides i a l'apropiació d'un excedent. Aquest reduccionisme econòmic —em sembla— no explica les múltiples dimensions del fenomen de l'imperialisme. No vull pas dir que aquest procés econòmic no sigui un punt capital a l'hora de donar-ne una definició i una anàlisi, però és del tot insuficient. Per comprendre l'imperialisme s'ha de considerar el fet com un fenomen polític-econòmic, i no només com una expressió dels fluxs de capital. A més de les multinacionals i dels bancs s'ha d'analitzar l'Estat.

A la dècada dels anys setanta i vuitanta es va escriure una quantitat ingent de literatura d'orientació marxista i neomarxista sobre l'Estat, però l'Estat capitalista hi era considerat dins de l'Estat-nació, en l'àmbit nacional. Pels marxistes el concepte d'Estat-nació és limitat. Actualment l'Estat és nacional en la seva manera d'actuar, per bé que es troba situat en una nació. Hem d'introduir el concepte de l'Estat imperial que intervé i formula una política global que condiciona les possibilitats de desenvolupament del capital.

El capital per si mateix no pot expandir-se i generar mercats si hi ha molts conflictes: un alt nivell de lluita de classes, un fort moviment nacionalista, i els capitals no hi entraran. No vol dir res que hi hagi petroli, estany o cafè. Es necessita un suport polític-militar per crear condicions favorables a l'entrada de capital. I això vol dir la necessitat d'un vincle amb els militars llatinoamericans, mitjançant l'enfortiment de les autoritats militars per aixafar, contrarrestar i eliminar els adversaris de l'expansió de capital.

Es pot produir ferro, però falten carreteres i aeroports, i el capital privat no en construirà pas perquè això no li reporta beneficis. Els governs locals, o bé no hi estan ben disposats o si hi estan, els falten recursos. L'Estat impe-

rial canalitza els seus préstecs cap a la infraestructura a fi de canalitzar el capital, apropiant-se les primeres matèries i exportar-les; així, la infraestructura té un caràcter força clar, no és una xarxa que vinculi les regions del país, atès que l'interès no radica en la creació d'un mercat interior; la infraestructura va de la mina a la costa i de la costa a l'exterior, no és una xarxa sinó un moviment centrfug.

Aquest tipus d'activitat de l'Estat imperial, que crea les condicions per a l'expansió del capital —condicions polítiques i condicions per a la reproducció de capitals (finançant les empreses per processar les inversions originals)—, està íntimament vinculat a les activitats del capital: hi ha una relació dialèctica entre el capital imperial i l'Estat imperial.

El problema del desenvolupament i del subdesenvolupament i la qüestió de la dominació i de l'alliberament s'han d'analitzar a partir de l'activitat de l'Estat dominador. En molts casos, l'Estat actua abans de l'entrada de capitals per generar-ne les condicions.

Hi ha molts analistes que, quan estudien una intervenció d'aquest tipus, ho fan com si fessin fotografies. Primer, fotografien l'activitat estatal i intenten copsar l'Estat actuant d'una manera autònoma. Aleshores formulen una teoria sobre l'autonomia de l'Estat —molta activitat de l'Estat i poca activitat privada. Aquesta manera de veure-ho és empíricament correcta però teòricament és equivocada, perquè la inversió privada depassa la intervenció estatal. Aquests analistes són empiristes i només paren esment en els fets. Si en una segona fase els parles de la internacionalització del capital més enllà de l'Estat-nació et diuen: tota l'activitat econòmica neix de les multinacionals que actuen pel seu compte; i, separant les dues realitats, poden extreure'n conclusions equivocades. Però si combinem les dues fases i veiem la relació seqüencial, entendrem que les dues activitats tenen la mateixa finalitat: establir una dominació política i econòmica. L'Estat no és independent respecte del capital i el capital, al seu torn, tampoc no ho és respecte de l'Estat.

Al final de la dècada dels setanta es formula la teoria de la interdependència com a contrapartida de la teoria de l'imperialisme. I ve a dir que dues parts participen en un intercanvi per mitjà del qual totes dues en surten beneficiades. El sistema no és asimètric perquè la paraula *interdependència* no implica una relació asimètrica. Són relacions d'intercanvi en pla d'igualtat. La interdependència, però, és una teoria que no permet explicar els esdeveniments més importants —almenys no d'una manera clara— dels darrers deu anys.

Els fluxs de capitals no van del sud al nord per invertir en noves indústries, sinó que van dels bancs cap al sud per apropiant-se l'excedent, més enllà dels préstecs originals, que deixen un saldo negatiu a Amèrica Llatina. Això no és interdependència; d'això, se'n diu *apropiació unilateral de l'excedent*. La unilateralitat és incompatible amb el concepte d'interdependència: és una relació profundament asimètrica. Des d'aquest angle podem dir que la intervenció dels Estats Units en la política econòmica d'Amèrica Central és l'expressió d'una relació imperial. Les relacions dels EUA amb Alemanya o amb el Japó són relacions d'interdependència. Inverteixen, exporten productes del mateix nivell o qualitat i els preus es troben al mateix nivell. Però aquestes relacions no són aplicables a les que s'establei-

xen amb Amèrica Llatina, ni políticament, ni econòmicament ni culturalment. Els productes culturals dels EUA estan envaint Amèrica Llatina; en canvi, les pel·lícules, vídeos i fotonovel·les d'Amèrica Llatina gairebé no arriben als EUA. Això no és interdependència, és dependència. I aquest fet es podria multiplicar des del punt de vista econòmic i cultural. En aquest cas, el concepte d'interdependència no hi és aplicable.

A Amèrica Llatina no hi ha una burgesia industrial o un estat burgès poderós, capaç de definir un projecte financer propi. Al contrari, és el capital estranger qui defineix les condicions de reproducció del capital intern. A Taiwan i Corea, països amb una burgesia poderosa, podem dir que la introducció de capital estranger ajuda a la reproducció del capital. El Pla Marshall és un cas semblant: el capital estranger és complementari del desenvolupament del capital nacional. A Amèrica Llatina, en canvi, no es donen aquestes condicions; només a Brasil s'està construint, en part, un desenvolupament intern capaç de reproduir-se d'una manera dinàmica. Un altre cop hem de situar la posició del capital en un context més ampli, no només mirant un flux de capital que generi alguna activitat econòmica. Cal definir un context que permeti delimitar les activitats del capital.

Això ens porta a discutir tres components de l'Estat imperial: el militar, l'econòmic i el polític. Els EUA estableixen la seva hegemonia sobre aquests tres pilars que faciliten la dominació econòmica i no es contradiuen: s'ha bastit tota una mitologia que diu que la CIA és un estat dintre de l'Estat, que el Pentàgon té una política diferent de la del Departament d'Estat, i que hi ha una ingent burocràcia que actua pel seu compte. Això és una qüestió anecdòtica dels científics que volen enfosquir la coherència estratègica que tenen els EUA. No poso en dubte les lluites burocràtiques o les d'algunes agències que intenten adoptar posicions independents; però les línies estratègiques es defineixen en cossos com ara el Consell Nacional de Seguretat, on tots els representants de tots els organismes formulen un programa comú. Després es reparteix el treball. Pot haver-hi diferències sobre la manera de realitzar la política (política diplomàtica, lluita clandestina...), però en el fons actuen d'una manera coherent (per exemple, en el projecte d'enderrocar el Govern sandinista). Hi ha una coordinació entre Hisenda, el Consell d'Estat i el Pentàgon.

Què és l'impacte del final de la guerra freda? És realment, com diu Gorbtxov, una nova era de pau i de cooperació? Mentre se'n parlava, els Estats Units van organitzar la invasió de Panamà perquè sabien que podien actuar impunement. I el comentari de Xevernatze fou que no era oportú que els EUA intervinguessin a Panamà. Aquesta declaració demostra un desconeixement total de la dinàmica dels EUA.

La dinàmica dels EUA no ve de la guerra freda, com tampoc la seva expansió no respon a l'expansió de l'URSS sinó a la dinàmica interna dels EUA. Abans que no ho fes l'URSS, els EUA ja envaïen Amèrica Llatina i durant la guerra freda van continuar pressionant i intevenint-hi. Per tant, aquests condicionaments no vénen de la dinàmica de la competència mundial. Hem de reconèixer, però, que la pressió externa era un preu que els EUA havien de calcular: si intervenim allà, potser l'URSS també hi voldrà intervenir. Aquesta era una manera de limitar la capacitat d'intervenció

d'Estats Units. Ara falten aquestes restriccions. Hi ha impunitat per actuar sense pensar en les conseqüències.

Abans-d'ahir Bush deia que els EUA era el país més poderós del món perquè havia triomfat sobre Rússia, i criticava gent com ara jo titllant-nos de reventaires i negatius. Vist així, és l'ocasió per actuar i mantenir-se com a primera potència mundial. Aquesta és, en essència, la visió dels EUA: és el moment de consolidar l'imperi.

Fa dos mesos, en un document oficial es formulava una estratègia per a la dominació mundial amb aquests mots: «Per a aquest fi de segle, predomini dels EUA; maneres de deturar nous competidors i de consolidar les nostres victòries recents». No hi ha manera de formular amb més cruesa el que és un projecte imperialista, i això no té res a veure amb una nova època de col·laboració, pau i interdependència. Els EUA tenen un projecte de dominació.

El segon fet important de la guerra freda és l'impacte de la decadència relativa de la posició global dels EUA. Quines són les conseqüències d'això? En la mesura que els EUA perden la seva influència en els mercats d'Àsia i d'Europa davant del Japó i d'Alemanya, multipliquen els seus esforços per extreure un excedent d'Amèrica Llatina. I es busquen fórmules per mantenir i intensificar l'única àrea on encara, per raons històrico-polítiques, tenen més avantatges que els competidors. Llavors, per compensar els seus balanços negatius amb Àsia, creen les condicions per millorar els seus balanços amb Amèrica Llatina.

Mentre les empreses europees abandonen Europa i Àsia, es compensa aquesta pèrdua amb la compra que en fan els EUA a Amèrica Llatina. Donats aquests factors, la importància estratègica d'Amèrica Llatina per als EUA és molt gran, i se centra en tres nivells.

Primer, l'estratègia del lliure mercat —que no és una política tan lliure com sembla— implica una intervenció dels EUA en la política econòmica d'Amèrica Llatina; cosa que ja va fer Espanya en el segle XVII quan intentava liberalitzar les condicions del comerç i alhora estrenyia els llaços militars i polítics. Hi ha molts paral·lelismes entre el poder minvant de l'imperi espanyol i la tàctica actual dels EUA.

La política del mal anomenat *lliure mercat* implica un nivell de desregulització de les economies. El règim de regulació que va sorgir entre els anys trenta i seixanta a Amèrica Llatina implicava la intervenció de l'Estat en la formulació de la política econòmica i una relació entre el mercat i les empreses públiques. Ara hi ha un nou tipus de regulació que ultrapassa l'Estat-nació, i ve de la intervenció de les mal anomenades *institucions internacionals*: el Banc Mundial, el Fons Monetari, el Banc Interamericà de Desenvolupament, amb el suport dels bancs multinacionals dels EUA a Europa. Aquesta configuració de poders, juntament amb els seus equivalents domèstics que comparteixen un projecte comú de vincular l'economia nacional i els circuits internacionals, regula l'economia, no només a grans trets sinó també en detall: estableixen les despeses públiques, el nivell de privatització, les despeses de pressupostos, nivell d'ingressos, condicionen la situació del mercat de treball, etc. I ho fan d'una manera molt transparent. Són receptes dels ministeris de finances. S'anomenen *préstecs condicionats*, ver-taders reguladors de l'economia.

Aleshores podríem dir que hi ha un canvi en el nivell de la regulació. La política del lliure mercat s'orienta cap a l'apropiació, bo i fent-se seves empreses ja establertes, però no genera noves inversions en els sectors manufacturers a llarg termini amb noves tecnologies. El finançament de Bush a Amèrica Llatina s'esmerça en una festa a Punta del Este, per exemple. El nivell de capitals que flueixen cap a Amèrica Llatina és mínim. El que va de nord a sud és en gran part la reconversió del deute, préstecs a curt termini amb altes taxes d'interès i inversions —a Xile, per exemple— en la mineria, fusta i recursos marítims. No hi ha cap gran expansió de capital industrial a Amèrica Llatina, sinó que es capten empreses i s'exporten mercats establerts.

En això hi ha una diferència respecte al període dels anys seixanta. Aleshores els Estats Units tenien un capital expansionista; volien establir-se a Amèrica Llatina i intentaven expandir-hi els mercats per mitjà de reformes agràries, i, per afrontar el desafiament de Cuba, donaven el seu suport a una colla de règims reformistes escollits dins d'un projecte de desenvolupament. Els EUA, durant els anys seixanta, estaven disposats a invertir per explotar, però ara estan disposats a fer-s'ho tot seu dins d'un projecte de rapinya.

Els resultats són evidents, atès que els anys vuitanta s'inscriuen dins d'un procés de recessió econòmico-social; els anys seixanta van ser una època d'expansió a partir de grans inversions, però també mitjançant l'explotació, la repressió i la tortura, entre altres coses. Aquests diferències s'expliquen arran de les noves configuracions dels poders entre els Estats Units i les seves contrapartides que sorgeixen a partir de la dècada del setanta a Amèrica Llatina.

El segon aspecte és el component militar. El reforçament militar té correspondència a Amèrica Llatina, perquè els contrainsurgents coneixen molt bé els efectes de la política de lliure mercat. La majoria dels coronels coneixen els efectes de l'atur i l'augment de la pobresa; és a dir, els efectes produïts per una política de saqueig. Però per als militars no és tan important la seva pròpia opinió com el sentiment del deure, del que cal fer; això és el que compta.

La política militar dels EUA opera a quatre nivells. Primerament, aprofita la doctrina del narcotràfic: la intervenció contra el narcotràfic és la primera mesura per introduir-se a Amèrica Llatina. El gran percentatge del rentat de diners provinents del narcotràfic té lloc als EUA. La intervenció en el narcotràfic garanteix en gran manera la presència dels EUA a Amèrica Llatina.

Sendero Luminoso intervé en la lluita armada, i la lluita contra el narcotràfic se centra al nord del Perú on justament es concentra Sendero Luminoso. Els EUA estan molt preocupats per la lluita armada i la possible mobilització camperola, i el narcotràfic sempre acaba essent un pretext per imposar la seva presència. Els mateixos militars que reben l'ajut dels Estats Units estan implicats en el narcotràfic.

A Colòmbia és la policia qui porta la lluita contra el narcotràfic; però, en canvi, qui rep tot l'ajut militar és l'exèrcit, perquè lluita contra la guerrilla. A Amèrica Central els EUA treballaven amb traficants de droga que es mostraven disposats a lluitar contra el sandinisme. Tot sembla indicar que

es lluita contra la droga, però sabem que aquesta lluita s'orienta a eliminar els enemics presents o influents a Amèrica Llatina.

El segon nivell d'intervenció militar és la política de guerra de baixa intensitat. Un altre eufemisme. De baixa intensitat, ho és per als Estats Units: implica un nivell de presència indirecta. És intensiu per als qui la pateixen, per als cent mil camperols morts a Guatemala. Aquesta política és present arreu d'Amèrica Central.

El tercer nivell és la intervenció directa, en massa. Es tracta d'evitar una guerra llarga. A l'illa de Grenada, el 1983, s'hi van enviar vint mil *marines* per prendre una illa de cent mil negres. Era un problema de seguretat nacional, és clar. A Panamà n'hi van enviar trenta mil amb bombes d'alta potència i van prendre el país en tres o quatre dies. A l'Irak hi van enviar cinc-cents mil *marines* i tota la força armada disponible, i van destruir gran part de la infraestructura del país i van causar moltes morts. Aquesta política d'intervenció directa serveix per assegurar la política econòmica dels EUA.

La darrera forma d'intervenció militar consisteix en la política burocràtica rutinària. És la forma d'intervenció més estesa i de petja més profunda. Com funciona? Els EUA tenen una xarxa de contactes formals, informals i d'intercanvis amb tots els militars d'Amèrica Llatina. Durant els anys setanta vàrem fer una investigació de tots els governs militars: oficials, gabinets, ministeris de defensa, caps d'estat i comandants. I vàrem descobrir que el 90% s'havien graduat en escoles d'entrenament nord-americà. Conec el contingut d'aquestes escoles, que combinen una formació tècnica —manipulació i ús d'armament— i un programa d'alliçonament polític —l'anticomunisme. Els porten a Disneyland, Las Vegas i altres llocs. I quan arriba el moment d'influir ja no cal pressió: els canals, les relacions i el consens ja han quedat establerts.

En això, però, no hi ha un consens total; hi ha tensions, tanmateix, però aquest canal funciona en la mesura que és capaç d'estendre la seva influència. Els llatins estan molt impressionats amb les noves tècniques de guerra i els nous fusells automàtics; és una manera de crear-se un prestigi i demostrar la seva força.

La política militar dels EUA varia segons el context, la regió i les oportunitats que se li presenten. Quan veuen una oportunitat d'inserir-s'hi, com ara amb les drogues, per exemple, aprofiten l'avinentsa: intervenen, desenvolupen una doctrina i creen les condicions per acumular força. No tenen un projecte fixat, sinó que són oportunistes, en el sentit científic d'aprofitar-se de les situacions.

La tercera estratègia dels EUA és el projecte polític actual. En què consisteix? Doncs bé, consisteix a promoure règims electorals entre el poder militar i la política del lliure mercat. És com un entrepà: donar suport a un militar responsable dels interessos nord-americans amb autoritat i capacitat d'actuar i, d'altra banda, obrir els mercats, establir les condicions d'un mercat internacional i, en aquest context, inserir projectes electorals i donar-hi suport.

Això es produeix arran del desgast dels règims militars dels anys setanta. Es dona en el context de la insurgència popular antimilitarista i el desencant entre els sectors dominants davant la incapacitat dels militars per mantenir l'ordre. Els EUA, en adonar-se d'aquest procés, van reaccionar abandonant

els seus socis militars anteriors i recolzant-se en els sectors electorals més disposats a col·laborar amb els EUA i, el que és més important, disposats a acceptar els paràmetres constitucionals que garanteixen el projecte nord-americà.

I per què cal un règim electoral? Perquè els règims electorals en aquest entorn serveixen per legitimar els militars desprestigiats per la tortura donant-los impunitat i perquè els règims electorals en el seu conjunt tenen una funció comuna de desmobilitzar els moviments socials que es van enfrontar amb les dictadures: Alfonsín, Menem, Sarny, Collar... I el discurs que els agermana és que s'està posant en perill la democràcia. Els dos enemics de la democràcia són: els moviments socials i els militars. Aquest doble dimoni permet bandejar el contingut econòmic que existia en la lluita democràtica, que, com en tot procés, consistia en un canvi no solament jurídic sinó polític.

Els règims electorals serveixen per neutralitzar l'opinió pública del nord davant de les violacions dels drets humans que s'esdevenen en aquests països. Un govern democràtic no pot ser responsable de tants assassinats a Amèrica Central. Han de ser assassins desconeguts. És la frase elegant que empren *El País*, *Le Monde*, el *New York Times*. Tots els demòcrates lluiten per sobreviure i tothom sap que els EUA donen suport a Cerezo, i Cerezo en dóna als militars, que són els assassins. És el que passa a El Salvador amb Duarte. No és possible que un govern demòcrata-cristià sigui el responsable de tantes morts. Aleshores, Duarte diu a Washington que les denúncies d'Amnistia Internacional són falses: no hi ha violacions sinó combats; tot plegat és propaganda comunista que influeix en les institucions. Surt a tots els diaris. Ningú no es vol fer càrrec de les denúncies de violació dels drets humans en aquests règims electorals.

Els EUA procuren dirigir cada element d'acord amb les seves finalitats estratègiques i, de vegades, han de fer de mitjancers en les tensions entre els diferents components per poder mantenir la seva estratègia; hi ha colpistes entre els militars i els candidats a les presidències. Per tant, s'ha de mantenir un equilibri. Quan els colpistes van començar d'amenaçar Menem, aquest va ser capaç de dominar la situació. Els militars no tenen futur en el món capitalista si volen derrocar un govern que presta suport als projectes dels EUA.

Fujimori està rebutjant el procés parlamentari que es necessita per dur a terme el projecte internacional de contrainsurgència i de lliure mercat. Necessita una façana parlamentària, necessita el procés judicial. Anteriorment Fujimori va canviar tot el lliure mercat per decret. El problema radicava en el fet que el programa no funcionava, s'estava deteriorant l'economia i els jutges eren reticents a mantenir presos pendents de judici durant més de dos anys; aleshores van començar a alliberar-los. Fujimori no podia sostenir una situació tan deteriorada i trobava limitat el seu poder arbitrari. Els EUA vetllaven per tornar a restaurar aquesta ficció de democràcia electiva per tal de continuar la política en contra de Sendero Luminoso, que és el que a ells de debò els interessa. I en comptes d'ajudar, Fujimori s'està debilitant.

El mateix va passar a Haití. El cop d'estat contra Aristide va generar una doble reacció a Washington. Primer una condemna del cop, perquè no es

tractava pas de crear un precedent per als altres colpistes d'Amèrica Llatina; després, una campanya d'atac contra Aristide per arbitrari i pel fet de voler-se crear un poder personal. Era el primer president electe que volia desarticular l'exèrcit per fer reformes socials, i això no era acceptat per l'oligarquia haitiana ni pels EUA, perquè significava afeblir la part contrainsurgent de la seva estratègia. Què van fer? Doncs van fer pressió per mitjà de l'Organització d'Estats Americans (OEA) perquè tornés Aristide, sempre que respectés les institucions existents i es pogués mantenir aquest equilibri. En comptes de canviar els paràmetres, els ha d'acceptar. I si Aristide no accepta aquests compromisos el tornaran a substituir per un ex-comunista neoliberal, un que va obtenir l'1,5% del vot enfront del 70% d'Aristide. I ja tenim endegat aquest projecte, la façana electoral es manté.

Per acabar, vull fer notar les contradiccions de les estratègies suara esmentades. Els EUA tenen una gran capacitat de projectar el seu poder militar i ideològic a Amèrica Llatina i en les seves projeccions són capaços de crear clients i dirigents. Això és un fet. Tanmateix, és incapaç de donar suport amb nous recursos a llarg termini i de gran abast per al sosteniment dels nous règims.

Hi ha un desnivell entre la capacitat de fer fora adversaris polítics domesticats i l'absoluta manca de voluntat per reconstruir el país. Chamorro rebrà durant els propers anys sis-cents milions de dòlars enfront d'uns danys de milers de milions de dòlars. No es pot reconstruir una economia amb aquests desequilibris. A Grenada, al cap de deu anys de l'ocupació, el nivell d'atur és d'un 40%; no hi ha inversions ni projectes, però en canvi, té eleccions. S'han exhaurit les subvencions dels EUA, i la primera ocupació dels joves és el tràfic de drogues. I així podríem multiplicar els casos.

També hi ha un desnivell entre el compromís polític i de poder i la incapacitat de mantenir-lo; això genera un gran descontentament. El desgast és evident, es veu en el deteriorament de la situació econòmica.

Una altra contradicció és que la política de lliure mercat mata la gallina dels ous d'or. Els EUA s'apropien els guanys obtinguts a curt termini mentre malmeten les perspectives de guanys a llarg termini. Amb tots els pagaments de deutes, el deteriorament d'infraestructures empeteix el mercat intern. Amèrica Llatina no és pas un lloc gaire atractiu per a un capitalista seriós. Qui hi inverteix? Els EUA estan generant condicions desfavorables des del punt de vista del mercat i de la racionalitat del capitalisme productiu. Només hi acuden els capitals financers que poden inserir-se a les empreses. Això no genera una economia dinàmica i Amèrica Llatina fa marxa enrera cada cop més en les condicions del mercat internacional. I així és com els satèl·lits del Japó es troben en una situació millor que no pas els satèl·lits dels EUA.

* * *

Per començar, vull assenyalar els principis bàsics que defineixen les orientacions estratègiques dels EUA. Primerament s'ha de distingir entre els interessos permanents i els interessos transitoris que tenen els EUA en els diferents països d'Amèrica Llatina.

Són interessos permanents el manteniment d'economies capitalistes favorables a l'entrada de capital estranger, la preservació de l'equilibri de classes dins d'aquest projecte capitalista i el suport o seguiment que atorguen els diferents països a la posició dels EUA en els àmbits internacionals. Aquests són els interessos que el Govern dels EUA defensa estrictament; és a dir, si un govern no permet l'entrada de capital nord-americà, automàticament es converteix en un enemic; passa el mateix si es produeix un procés de reorientació de les relacions de classes entre treball i capital, o si un país intenta desvincular-se de l'hegemonia dels EUA pel que fa al seu projecte polític global.

Els interessos transitoris, entre altres coses, s'emmotllen a les situacions polítiques vigents. En això Washington és força flexible. És a dir, la política seguida amb un règim determinat pot variar segons canviï el context polític. A les dècades dels seixanta i els setanta, quan van sorgir els grans moviments socials i alguns governs van començar a fer canvis i reformes que perjudicaven els interessos multinacionals dels EUA, com ara a Xile, o començaven a perdre legitimitat i a desgastar-se, Washington va canviar de tàctica i va donar suport a una alternativa electoral.

La política dels EUA adopta dues actituds: rigidesa pel que fa als seus interessos permanents i gran flexibilitat envers el que consideren interessos transitoris. És incorrecte pensar, com fa molta gent d'esquerreres, que els EUA sempre donen suport a dictadures com a millor sistema de defensa dels seus interessos. No és pas sempre així; altrament, com expliquem el suport que han donat a alguns règims democràtics durant els anys vuitanta? Tampoc no tenen raó els liberals que diuen que els EUA donen suport a la democràcia; com expliquem la seva conducta durant els anys seixanta i setanta? Aquestes actituds variables de la política dels EUA s'han d'analitzar en funció dels seus interessos permanents; en una paraula, els interessos transitoris estan condicionats als permanents.

El que interessa és que els països clients comparteixin els interessos nord-americans. És el cas de Somoza, que tenia una visió estratègica de la seva relació amb els EUA i la considerava com si es tractés d'una relació a llarg termini, mentre que per als EUA només es tractava de mantenir-hi els interessos permanents. Per això quan el moviment antisomocista va començar a comprometre la legitimitat del règim, l'estratègia dels EUA va consistir a buscar un substitut per al seu client, perquè podia enfrontar els opositors del règim de Somoza i els opositors de l'Estat de Somoza, és a dir, els que estaven disposats a col·laborar amb els interessos dels EUA —exèrcit, multinacionals, l'oposició política— i les altres forces —sandinisme—, oposades tant a l'estructura de l'Estat, de l'exèrcit i de la policia com dels interessos socio-econòmics vinculats a aquest projecte.

En aquest cas, hi ha una divergència entre client i patró. El client es queixa perquè creu que el traeixen quan ell ha donat pas a les inversions estrangeres, s'ha plegat als imperatius de la guerra freda, ha reprimit els comunistes i els EUA han finançat el seu règim i li ha facilitat armament. El client no accepta de ser sacrificat, però Washington té aquesta política, sacrificar els dictadors per salvar l'Estat. Quan el que hi ha en joc és el problema de l'Estat, el client no compta.

El client identifica la perpetuació del seu poder amb el suport que rep

dels EUA, i sempre tracta de vincular el seu règim i l'Estat, de manera que no pugui ser escapat: els llaços entre el règim i l'Estat fan difícil que el Govern pugui escapar el règim substituint-lo per un altre govern. Somoza se'n va sortir fins gairebé al final del seu règim; però en altres casos, per exemple el cas de Xile, Washington va pressionar Pinochet per tal que establís un calendari d'eleccions davant les grans mobilitzacions dels anys vuitanta. Washington també va pressionar l'oposició de centre-dreta i centre-esquerra per trencar les forces antisistèmiques i establir negociacions amb Pinochet. Es tracta d'una doble política: pressionant Pinochet s'aconseguia una obertura del règim i pressionant l'oposició s'aconseguia que aquesta acceptés la Constitució del 80, l'exèrcit, les forces armades i el nou model neoliberal. Washington, responsable del cop que va dur Pinochet al poder, va començar a pensar en una alternativa, quan aquest ja no va tenir utilitat política i se li va exhaurir la capacitat de seguir el projecte.

Per als EUA la clau dels seus interessos no és el règim, sinó l'Estat. I què és l'Estat? No s'ha pas de confondre, com fa molta gent, Estat i Govern. Pinochet representava el règim; l'Estat, en canvi, són les institucions permanents del sistema polític —exèrcit, policia, magistratura judicial, burocràcia civil i els seus lligams amb un conjunt d'interessos socio-econòmics. Això és l'Estat. I Washington està profundament compromès amb l'Estat, que és l'última garantia de la defensa dels seus interessos permanents.

Washington no admetrà mai, en l'àmbit d'Amèrica Llatina, cap canvi en els estats. Sí que està disposat, però, a acceptar canvis en els règims si posen en perill la defensa dels seus interessos estratègics.

Quan Washington s'acara amb un règim revolucionari, es produeix la situació inversa: no n'hi ha prou de canviar el règim a Europa oriental o a Nicaragua, el que compta en aquest context és anorrear l'Estat. Als estats revolucionaris se'ls aplica l'altra fórmula: no n'hi ha prou amb un canvi de règim, cal desarticlar l'Estat i construir-ne un de nou compatible amb els seus interessos permanents. Són molt radicals en països oposats als seus interessos permanents; però en àmbits on l'Estat defensa els seus interessos, només hi admeten canvis de règim.

Ara es produeix un fet paradoxal: els EUA experimenten una decadència de la seva hegemonia mundial; mentre el nivell de la seva política econòmica a Amèrica Llatina aparentment experimenta una gran expansió pel fet que les posicions dels diferents països coincideixen amb els interessos dels EUA (per exemple, pel que fa al pagament del deute, Washington diu que aquest deute s'ha de pagar, i aquests governs li fan cas; els EUA diuen que s'ha d'adoptar una política de lliure mercat, i aquests governs se'n fan ressò; i el mateix passa quan els EUA diuen que s'ha de fomentar el creixement a partir de les exportacions). Què vol dir aquesta convergència? Vol dir que l'hegemonia americana no declina? Jo crec que no. No crec pas que el poder dels EUA sigui el mateix que tenia anys enrere: la seva capacitat econòmica s'ha afeblit i la seva capacitat de mobilitzar públic que comparteixi la seva política també és discutida; el percentatge de mercats, d'inversions globals i el control de la tecnologia, tot això va de baixa. Els EUA són el país més endeutat del món i la seva posició competitiva minva a causa de l'existència d'altres mercats i de creditors més enllà dels bancs controlats pels EUA. Hi ha més variacions i alternatives que ara fa trenta anys.

És possible que l'hegemonia dels EUA continuï sent forta a l'hemisferi occidental, malgrat la seva decadència general? Em fa l'efecte que no. Europa i el Japó entren en els mercats d'Amèrica Llatina. Hom pot veure cotxes nord-americans arreu. Pot ser que els EUA exerceixin la seva hegemonia a partir del deute i que arran d'això aconseguixin una conformitat amb la seva política? Sí i no. El problema del deute s'ha d'analitzar a partir de les forces socio-polítiques que actuen a Amèrica Llatina. Aquestes tenen un gran interès a donar suport al pagament del deute i a promoure una economia oberta. El que jo anomeno *capital transaccional llatinoamericà* és el resultat de l'emergència d'una nova classe capitalista a Amèrica Llatina, que té un caràcter ben diferent dels d'ara fa quinze anys: aquests capitalistes són creditors dels EUA, ajuden a finançar la seva balança de pagaments i tenen unes inversions fetes als EUA per un valor de cinc-cents milions de dòlars i un alt percentatge en bons del Tresor que equivalen a la suma del deute que paguen els governs o, altrament dit, els ciutadans assalariats. Aquest capital dipositat en els bancs nord-americans es veu reforçat per la mateixa política que promouen els bancs nord-americans en aquests països. És beneficiós perquè està «dolaritzat» amb les devaluacions a Amèrica Llatina; quan es produeix una devaluació, aquests senyors, amb els dòlars que tenen, tornen a pagar uns sous baixos i compren empreses, i quan la política econòmica és contrària als seus interessos, treuen el capital a fora. En altres paraules, tenen un peu a Amèrica Llatina per intervenir i conformar la seva política global i l'altre a l'economia nord-americana, i actuen en funció d'interessos comuns com a membres de l'economia nord-americana en relació amb les influències polítiques que tenen a Amèrica Llatina. Quan hi ha devaluacions o pagaments de deute, aquestes polítiques afavoreixen la conversió de deute en passius; es pot participar en comptes en dòlars.

A part dels creditors llatinoamericans, hi ha un gran sector d'inversors exportadors que es beneficien també de la liberalització de preus. La política d'exportacions i els incentius que abonon els bancs estrangers coincideixen amb els seus interessos.

En altres paraules, la convergència de la política econòmica dels EUA amb els règims d'Amèrica Llatina coincideix amb l'hegemonia d'aquests grups de capital transaccional a Amèrica Llatina que conformen el bloc de poder dins dels governs en els quals actuen. I aquesta convergència és compatible amb la tesi de la decadència de l'hegemonia dels EUA, perquè la política econòmica nord-americana funciona a partir de l'ascens del capital transaccional llatinoamericà.

* * *

Els fets esdevinguts a algunes grans ciutats nord-americanes, en relació amb el tema tractat, ens porta a manifestar el següent: vint-i-dues ciutats revoltades, amb moltes pèrdues humanes —oficialment, cinquanta-vuit—, centenars de ferits de consideració i milers d'empresonats. Aquestes revoltes es donen en l'àmbit de grans centres urbans i, a més, hom aprecia un ampli suport popular envers les exigències dels avalotadors, no pas envers la manera de dur a terme aquestes exigències. Una part de l'opinió pública

—majoritària— creu que la causa dels avalots està en el fort deteriorament socio-econòmic que pateix la ciutat i que els avalotadors tenen motius per queixar-se, als EUA ara hi ha una gran coincidència en la crítica implícita a la revolta i una resposta molt desfavorable a la política repressiva de Bush i a la política econòmica que duu a terme a les gran ciutats. Fa tres dies hi va a haver una gran marxa d'alcaldes de grans ciutats cap a Washington; republicans i demòcrates, negres i blancs, demanaven més finançament per salvar la ciutat. Les enquestes mostren que l'índex de popularitat de la política econòmica de Bush es troba sota mínims —les enquestes ja parlen d'un candidat exòtic que es perfila com a primera figura a les urnes, multimilionari, demagog, populista, però fora de les esferes de la política tradicional.

En el món, i específicament als EUA, hi ha un debat entre els que diuen que els EUA estan en decadència pel que fa al seu poder mundial i els que diuen que encara és un país pròsper. No vull pas entrar en aquests arguments, però hi ha un element que s'ha de tenir en compte: la manca d'una base domèstica sòlida per a la projecció del poder global. I això és perillós.

A la dècada dels cinquanta els EUA, amb el monopoli nuclear i amb l'únic poder supercapitalista, podia acumular grans riqueses: el barril de petroli costava un dòlar i vint-i-cinc cèntims, Europa era receptora de capitals amb balanços negatius, el Japó, totalment anorreat, buscava ajut i finançament als EUA. Aleshores, els Estats Units podien combinar un projecte global de poder i, de resultes de l'apropiació dels guanys dels monopolis i de les seves posicions favorables, podien aconseguir grans guanys, transferir-los al país i repartir-los d'una manera proporcional entre capital i treball.

Però a la dècada dels vuitanta es produeix una situació diferent arran de les pressions en el mercat mundial —el Japó i Alemanya—, i ara els EUA no poden emprar els seu armament per avantatjar els seus competidors. La qüestió del poder nuclear que abans servia, ara ja no serveix per a la competència capitalista. Els sindicats han perdut la seva força (a la dècada dels cinquanta representaven el 30 % de la mà d'obra a les grans indústries siderúrgiques i d'automoció; ara hi ha un 14 % d'afiliats, la meitat dels quals es troben al sector públic). No hi ha contrapès. En resum, Europa exerceix una forta pressió econòmica i el país es ressent de l'afebliment intern.

Davant d'aquesta situació i de la tendència al desplaçament de capital del sector industrial cap al sector financer, i d'aquí cap a l'exterior, hom pot veure que per sostenir les seves posicions actuals els EUA han de desviar recursos de l'economia domèstica urbana vers les seves posicions internacionals. I com es pot justificar? Si analitzem els pressupostos del Govern federal, és ben obvi que hi ha una gran transferència de despeses socials a despeses militars i de defensa. Tots els serveis socials han experimentat moltes retallades —el finançament d'habitatges, per exemple, s'ha reduït en més del vuitanta per cent.

A més, s'ha produït un canvi en la distribució d'ingressos; ara passa dels assalariats als sectors de capital introduïts en circuits internacionals. Quant a la política fiscal, s'ha produït un augment dels impostos regressius —transferència del pes fiscal, que recau sobre els assalariats i beneficia el capital.

Es produeix també un important desplaçament d'inversions de l'economia domèstica o industrial cap a serveis mal pagats i una expansió de capital estranger que afavoreix la fuita del capital i de mercats cap a l'exterior. Tot plegat vol dir que en aquesta situació no es pot pas combinar un creixement intern amb una expansió externa. Entre les dues opcions, la tendència que preval és l'apropiació de recursos per continuar finançant l'expansió.

Fa un mes, Bush va anunciar un programa de 24.000 milions de dòlars per estabilitzar el Govern de Ieltsin i finançar l'obertura de Rússia als grans capitals d'Europa i dels EUA i, al mateix temps, afirmava que no hi havia diners per a les ciutats. I això és el que provoca tot l'embolic.

La sanitat es troba en una situació pitjor que en qualsevol país d'Europa: seixanta milions de persones sense la cobertura adequada, trenta milions més sense cap mena de cobertura i no hi ha cap pla sanitari. Només un terç dels esquizofrènics estan ingressats en hospitals; de la resta, un terç és a les presons i l'altre, als carrers. El 40 % dels vells viuen físicament lligats o estan drogats perquè no hi ha personal per tractar-los. Aquesta situació reflecteix els subsidis que el Govern dona per promoure tots els sectors exportadors i els sectors de capital financer que van entrar en crisi i van fer fallida a causa de les seves males inversions, tant domèstiques com exteriors. Es calcula que haurem de pagar cinc-cents mil milions de dòlars pels plats trencats de la crisi.

Com s'ha d'analitzar tot plegat? La conseqüència internacional d'aquest desviament és l'ampliació de la influència dels EUA: la guanyen pel seu poder militar, tanta és la pressió exercida sobre Rússia en aquest aspecte. Les conseqüències d'això, però, no han pas estat les mateixes: les ciutats dels EUA han fet fallida i, mentre a Rússia ha caigut el Govern, a Los Angeles han cremat la ciutat.

La capacitat d'intervenir militarment al Golf està directament vinculada amb les retallades en el pressupost social. Els soldats negres de Harlem que van anar al Golf tenen una perspectiva de vida menor que la mitjana d'un ciutadà de Bangla-Desh —allà, el 55 % de la població arriba als seixanta-cinc anys, mentre que a Harlem hi arriba menys del 50 % de la població; l'índex de mortalitat infantil a les grans ciutats dels EUA és equiparable al que hi ha a Malàisia.

Un enginyer civil va declarar que el 80 % dels ponts de la ciutat de Filadèlfia es trobaven en condicions precàries. Tota la infraestructura de la ciutat de Nova York és com si anéssim a l'interior de Catalunya, a la muntanya: el deteriorament és molt més evident en tots els àmbits.

De les estimacions que teníem es desprèn que el país necessita més de cinc-cents mil milions de dòlars per tenir el que teníem ara fa vint anys quant a infraestructures.

El poder dels EUA i la seva expansió xoca no pas amb moviments del Tercer Món ni amb revolucionaris a la selva, sinó a l'interior mateix del país, i això planteja l'alternativa de república o imperi; exactament el mateix debat que a l'antiga Roma. L'imperi s'està empassant les bases domèstiques per a la seva reproducció.

* * *

En relació amb els mitjans de comunicació de massa, cal afirmar que els ingressos dels mitjans de comunicació superen el que guanyen els capitalistes nord-americans en productes manufacturats: cinema, vídeos, ràdios. Són la segona font de divises dels EUA. És un dels sectors més importants del capitalisme nord-americà. Això des del punt de vista econòmic.

Políticament, els EUA depenen de moltes coses: la projecció del seu missatge està en funció dels seus interessos globals i la convergència entre els interessos del capital nord-americà i els seus principals aliats d'Europa, del Japó i del Tercer Món.

És curiós analitzar ara *Le Monde*, *El País* i el *New York Times* comparant-los a vint anys de distància. Durant la Guerra del Vietnam publicaven articles molt crítics, durant els anys vuitanta es publicaven reportatges sobre El Salvador i ara, a Espanya, el tractament dels grans esdeveniments reflecteix les mateixes posicions que es troben en els mitjans de comunicació dels EUA. No és una conspiració en el sentit estricte de la paraula, però hi ha una gran coincidència. Per exemple, quan hi ha cinquanta bojos que donen suport a Ieltsin a la plaça Roja de Moscou se'n fa un gran titular a *El País*, però quan milers de persones ataquen Bush, no hi surt ni una sola informació: ni fotos, ni discussions, res. Què vol dir això? *El País* és un diari que no està directament influït pels monopolis nord-americans perquè té els seus propis periodistes a Washington disposats a discutir de qualsevol fotesa de la vida de Clinton, però quan es manifesten vuit-centes mil dones a les quals els polítics no volen escoltar, no ho publiquen si això incideix en la política espanyola.

Això significa dues coses: primer, que els EUA exerceixen una pressió econòmica i política en els mitjans de comunicació, i segon, que la influència dels EUA s'amplia segons les coincidències de les classes governants dels països aliats. No és només una expressió de la influència directa dels EUA. És una coincidència: els neoliberals espanyols comparteixen la mateixa política de Bush pel que fa als problemes del món occidental envers la situació d'Europa oriental.

